

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

FŐSZERKESZTŐ: DR. KUN BÉLA. FELELŐS SZERKESZTŐ: DR. ERDŐS KÁROLY.

Megjelenik
minden héten egyszer
szombaton, egy íven.

↔ Szerkesztőség és kiadóhivatal: Debreczen, Kollégium. ↔
Ide kell küldeni a lap szellemi és anyagi ügyeire vonatkozó
minden közleményt, előfizetést, reklamációt és hirdetési díjat.

Előfizetési ár:
egész évre 100 K., félévre
50 K. Egyes szám ára 3 K.

Hét esztendő.

Hét tél és hét nyár választja el, — szokták mondani és ez a mondás juthat eszünkbe most, amikor immár hét teljes esztendőt töltöttünk el a Debreczeni Protestáns Lap szolgálatában. A hét tél és a hét nyár, amely azóta, mikor a lapot az előbbi tulajdonostól és szerkesztőtől átvettük, alkalmas volt megmutatni, hogy a feladatot, melyre vállalkoztunk, megértettük és megfelelő módon betöltjük-e.

Azaz, hogy: inkább csak lehetett volna alkalmas, ha ez a hét esztendő nem a legsúlyosabb és legszomorúbb hét esztendő lett volna.

Akkor, amikor a lap vezetését a kezünkbe vettük, még telve voltunk reménységgel, duzzadtunk az erőtől és anyagi nehézségeket is alig ismertünk. Akkor még úgy gondoltuk, hogy az esztendő háborúnak csakhamar vége lesz és a háború addig is nagy vér- és vagyonszétesést hamarosan kiheveri a magyar nemzet és abban a mi egyházunk. Duzzadtunk az erőtől és a reménységtől mi magunk is, abban a hitben, hogy magyar református egyházunk a háború után soha nem látott szebb napokat ér meg és gyönyörűséggel gondoltunk arra, hogy a szebb jövő felépítésének mi is buzgó munkásai lehetünk.

A háború idegsorvaszló hosszú évei után azonban jöttek a még keservesebb idők: a hazát és vallást romboló forradalom, a véresen kegyetlen proletár-diktatura, a megalázó és megbénító idegen megszállás, a szomorú trianoni béke, hazánk megcsönkítése, egyházunk szétdarabolása és — ami mindezeket szinte felülmúlja kártevő mivoltában — a belső egyetértés teljes felbomlása. Ha nem vennők számításba a példátlanul súlyos anyagi nehézségeket, maguk a morális nehézségek elég gondot adnak arra, hogy megbénítsák az erőket és lehetlenségbe fordítsák a lehetőségeket.

Nem a magunk mentésére mondjuk el mindezeket, csak emlékeztetésül arra, hogy nem lehet épen csak minket okolni azért, hogy azt a szép programot, melyet hét év előtt magunk elé tűztünk, nem tudtuk megvalósítani.

Bizony be kell ismernünk, hogy a Debreczeni Protestáns Lap nem lett azzá a mi kezünkben, amivé lennie kellett volna és aminek mi magunk óhajtottuk. Az a széleskörre kiterjedő gazdag tartalom, amellyel lapunkat megindítottuk, az évek folytán sajnosan összébb szorult. Sem helyünk, sem segítségünk nem volt erre elég. Különösen a forradalom és a megszállás idején teljesen el voltunk szakítva munkatársainktól, úgy, hogy csak folytonos szorgalmazás mellett lehet híveinket megszólalásra bírni. Mi magunk, a szűkebb szerkesztőség tagjai, minden erőnk megfeszítésével sem vagyunk képesek a váratlanosságokat kielégíteni. Hírszolgálat dolgában sem tudunk eleget tenni, ugyanazon okok miatt. Előfizetőink és olvasóink száma is megesökkent, épen úgy, mint ahogy megkisebbedett magyar református egyházunk és közelebről egyházkerületünk teste. Ezt pedig nem szabad pusztán az anyagi nehézségek számláján könyvelni, mert természetes, hogy mennél nagyobb az olvasók tábora, annál nagyobb örömet ad, tehát annál kevesebb fáradságot okoz az írás és a több olvasó, ha nem is több megírt cikket, de több gondolatot, több megírásra való anyagot szolgáltat a lap csinálóinak.

Hát nem valami vigasztaló az a számadás, amelyet a hét tél és hét nyár után magunknak megcsinálhatunk. Sőt szomorúan látjuk a mérlegnek sok tekintetben negatív eredményét.

Hanem azért azt még sem mondhatjuk a legszigorúbb önkritikával sem, hogy a programunkból semmit sem valósítottunk meg. Azt, hogy a magyar nemzeti eszményekhez, a magyar református egyház hagyományaihoz, különösen az ezeket megtestesítő ősi kollégium szelleméhez való hűséget ápoljuk, hogy egyházunkban a belső egyetértést a magunk csekély erője szerint előmozdítsuk, hogy senkit személyében se nem tömjénezünk, se nem bántalmazunk, hogy minden kérdéstről tárgyilagosan és tőlünk telhetően irodalmi színvonalon szóljunk, azt hisszük, még a legnehezebb időkben is megtartottuk.

Ezért kell remélnünk azt, hogy olvasó közönségünk ezt a mi lapunkat még sem fogja feleslegesnek találni.

Méliusz és korunk.

(Ünnepi előadás a debreczeni Kálvinisták Templom-egyesületének és a Hittanszaki Önképző Társulatnak Méliusz-ünnepélyén, 1922 december 15-én.)

(Folytatás és vége.)

Egyes-egyedül az evangéliumi reformáció lehetett a kristályosodás új középpontjává e forrongó, kavargó zürben. Csak ő hozott a szónak legigazibb és legmélyebb értelmében radikális, tehát gyökeres megújodást, mert csak ő ment a megújodás erejéért igazán mélyre, le a gyökérig, az emberi léleknek Istennel való viszonyáig, — amíg a többi valamennyi a theologiai, erkölcsi vagy társadalmi reformok felszínén maradt s ami igazán vallásos ér volt bennük, bármilyen duzzadó mystikával telítve sokszor, — annak egyáltalában nem volt meg az egyenes és közvetlen kapcsolata reformtörekvéseikkel. A reformáció ellenben, amelyből törekedvén a felszínre, a centrumból a periphéria felé, theologiai, erkölcsi, társadalmi s bármilyen más néven nevezendő reformot csak úgy és annyiban akart, ahogyan és amennyiben azt a lélek Istennel való helyes, evangéliumi viszonyának, bibliai szóval: *megigazulásának* a helyreállítása lehetővé tette, illetőleg megkívánta. Ezért, míg egyfelől a legradikálisabb volt, másfelől tudott és mert a legkonzervatívabb lenni — tudott és mert *várni*, míg új kovásza magától, lassan lassan átalthatja azt az egész alakatlan, chaotikus világtészttát és új élette keleszti. A reformátorok tudták nagyon jól, hogy a kezükre bízott drága jót — a Krisztusban hit által megigazult léleknek igazságban, szabadságban és szeretetben való új életét — meg kell oltalmazniok a tudománynak akármi, tehát akár régi, akár újfajta, szele ellen. És midőn azt a drága jót vételkedve tagadta, kisebbitette vagy akarta tőlük elragadni a jezsuita szellemmel elteltő Róma, a *csak* kritikai erővel bíró unitárius humanismus, a Biblia betűjét a Biblia szelleme ellen fordító szektás fanatismus és az isteni jogot a saját jogaként, a keresztyéni szabadságot a maga szabadságaként értelmező forradalom: akkor a reformátorok nem tehettek egyebet, mint azt, hogy görcsösen védelmezték és féltékenyen körülbástyázták alapélményeiket és alapvívmányaikat: az evangéliumi tant és abban az evangéliumi hitet, a hitben Krisztust és Krisztusban a megváltó Istennek teljességét.

Ez a görcsös védelmezés és ez a féltékeny körülbástyázás, más szóval ez a dogmatikus munka volt a reformátorok második-harmadik nemzedékének sok tekintetben háládatlan, de minden tekintetben kényszerű föladata. Ennek a teljesítésében végzett felülmúlhatatlan és egyetememes jelentőségű munkát jórészt már maga Kálvin is, és ebben van a mi magyar Kálvinunknak, Méliusznak a legnagyobb jelentősége. Méliusz dogmát tanított, dogmát védelmezett, dogmáért kiáltott átkot megannyi jó magyar vére, dogmát szervezett egyházi alkotmányá, fegyelemmé, életté; de ez a dogma, illetőleg az abban kristályosodott lelki álláspont

az akkori magyar lélek számára a stabilizáció egyetlen lehetőségét jelentette s düledező romfalak között az egészséges, a fundamentumból lassan, de biztosan felfelé haladó újjáépítés egyetlen reális távlatát mutatta föl. A különben is rettenetes válságok közt hánykolódó szegény magyar lelket 1560 és 1570 között kelet felől, Erdélyből egy valóságos — *sit venia verbo* — lelki bolsevizmus fenyegette, amelynek theologiai vezére az anabaptistikus és messiásváró mystikával átítatott lelkű kései humanista, a genialis Dávid Ferenc volt, társadalmi vezére pedig a rettegett „fekete ember”. Nyugat felől viszont már indulásra készen állottak Bécs és Róma egyesült sötét hadai, hogy torkonverve is elvegyék a mohács-utáni szegény magyartól, egyetlen, de annál drágább kárpótlását a szörnyű nemzeti és társadalmi katasztróféért: lelki szabadságát és lelki magyarságát; nos, aki ilyen körülmények között tudott és mert dogmatikus lenni elszántan, zordúl, hajlíthatatlan: az jötevője volt a magyarságnak, mestere a jövőnek és barátja az Istennek.

*

És bizony mondom, ilyen jötevőkre ma is szükségünk volna. Mert nézzünk csak szét: vajjon ma nem ugyanolyan természetű áramlatok zudulnak-e mindenfelől, harsogva és tajtékozva, a vilákkatasztrófából kimenekült magyar lélek felé, mint aminők a XVI. században fenyegették egyensúlyát, egészségét, jövőjét, alkotóképességét? A nevek részben változhattak, — a lényeg ugyanaz maradt. Íme Rómának új és csordultig telt önbizalmú szervezkedése, amelyhez mindenütt meg tudja találni a megfelelő — s részben szintén a XVI. századbelire emlékeztető — politikai támaszt és háttérét. És íme, Róma gyűlölt és gyűlölő halálos ellenfele és sarki ellentéte: a modern természettudományos és filozófiai kultúra, amelynek jelentősége az emberi haladás szempontjából egyébként fölbecsülhetetlen, de megvan az a humanismusból és fölvilágosodásból származó végzetes terheltisége, hogy lelki alapjelleme értelmi, kritikai és analitikus — lelkeket tájékozó és megvilágosító fénye van, de lelkeket fölemelő, gyógyító és építő ereje, a szó mély és komoly értelmében constructiv képessége nincsen, s azonnal hazugság és destructio forrásává válik, mihelyt kizárólagos világ- és lélekorvosságul tolja föl és kelleti magát. Itt ostromolja azután a magyar lelket a kor lázas vonaglásából és irtózatosságtól megzűlést, bujkáló, vak rajongás százfélé formájában: a szekták álpróféciáitól és elfacsarodott kegyességétől el a spiritista zugolyok szánandó és vétkes idegrontásáig vagy theosophiai szalonok betegesen elegáns borzongásáig. És mindebbe belát, belédüböng egy a föld alatt hánykódó és fesengő óriásnak: a szociális forradalomnak hol erősebb, hol elfojtottabb, de soha nem szünetelő szava, mely a testi javak nagyobb bőségének és igazságosabb elosztásának érdekében magának, egészen és kizárólag magának követeli a lelket is, diktátori módon akarván szabályozni annak életét és kimérni javait.

Magyar lélek, te széttépett, vibráló magyar lélek, ki még ma is előszeretettel nevezed magadat reformátusnak és kálvinistának és ma büszkén ünnepeled — próbálnád ünnepelni! — Méliuszodat: nem érzed-e, hogy szükséged van egy kevéssé, vagy inkább nagyon is sokra az ő dogmatizmusából?

Nem abból, amelyiken a máglya füstje érzik. Hanem abból, amelyiken — mint zavaros és dühödt hullámtorlatból kiemelkedő fehér kösziklán — az öntudat nyugodt napfénye ragyog. Nem abból a dogmatizmusból kell nekünk, amelyik elszűkít, elsötétít, gyűlölni tanít és meddővé tesz. Hanem abból, amelyik a lelkünket keményen és alku nem ismerőn meggyökerezteteti ugyan egy határozott elvi alapon, de csak azért, hogy ezen az elvi alapon megállva és abból szakadatlanul termőerőt szíva föl, a lelkünk aztán nyugodtan és gazdagon kitermelhesse a benne rejlő nemes értékeket. Ha a dogmatizmus megvakító, lealjasító és kétségbeejtő *börtön*, ám el vele, — de ha a dogmatizmus az, ami a reformáció korában volt, aminek a Méliusz és társai lelkében és munkájában mutatkozott, aminek elsősorban éppen Debreczen nemes városa és ekleziája számára bizonyult: ha a dogmatizmus *termőtalaj*, melyből roskadásig rakott gyümölcsfák sudara nyúlik föl, a napfényes, kék örökkévalóság felé, — akkor ám jövel dogmatizmus! Mi nem fogunk tégedet zsarnokságnak bélyegezni csak azért, mert jellemed van és föltételeid vannak, — mint ahogyan a böles kertész sem káromolhatja dogmatikus kényúrnak a Teremtőt, amiért Ő úgy rendelte el, hogy gazdagon termő nemes gyümölcsfa csak bizonyos fajta megmunkált talajban s másban egyáltalán nem élhet és nem növekedhetik. A Méliusz dogmatizmusa virágzó iskolát, nagyszerű könyvsajtót, gazdag irodalmat, élő, erős vallásosságtól áthatott puritán magán- és családi életet, tiszta közérkölcstől, jellegzetes magyar művelődést, erős faji és nemzeti öntudatot sarjasztatott — egészséges és termékeny lelki forma, építő, fejlesztő és életgazdagító hatalom vala; és mindez nem azért volt, mert egynéhány, a „természeti lehetőséggel ellenkező“ tant (Zoványi) „elhittek“ az emberek, lenyeltek fanyar képet vágva, mint amikor valaki keserű orvosságot vesz be; hanem azért volt, mert az emberek, Istentől ihletett és fölfegyverzett lelkek fölényesen nyugodt és böles vezetése alatt, egy rég sóvárgott biztos, szilárd, egységes és egyenletes irányítást kaptak meg az örökkévalóság felé — olyan irányítást, amelynek fényében bátorságosan és szépségesen járhatták meg a földi útjait is.

Állapítsuk meg alázatosan, állszemérem nélkül: *a mai emberi léleknek, a mai magyarságnak egy ilyen dogmatizmusra szüksége van.* Szüksége van tehát nem a Méliusz szavaira és formuláira, hanem a Méliusz *bizonyosságaira* és e bizonyosságok elmaradhatatlan gyümölcseire. Szüksége van a magyar református embernek nem arra, hogy a Méliusz gyarlásait — amelyek korával

és földi lényével jártak és avval együtt múltak el — utánozva, ismét tele tüdővel es jó lelkiismerettel tudja pestises eretneknek szidalmazni az unitáriust s az Antikrisztus és a Béliat atkozott fiának a bálványozó pápistát; — hanem szüksége van a magyar református embernek arra, hogy jobbra és balra, elé és hátra való kapkodás és ingadozás nélkül, szilárd nyugalommal és fenségesen komoly derűvel menjen, tudjon, szeressen és ne szégyeneljen református keresztyén lenni — bátran, büszkén, becsülettel és boldogan vállalva mindama következményeket, amelyek református keresztyén mivoltából akár a gondolat, akár az élet iskolájában, akár a családja szentélyében, akár a hivatása mezején vagy a fórumon folynak.

Ha pedig ezt megláttuk Méliuszban és megáhitottuk Méliuszból: akkor a másik irányban is méltó ünnepi áldozatot hoztunk áldott emlékének. Akkor egyszer csak ragyogni és izzani kezd felénk elmosódó, halvány ködarca a századok távolából s amint nézzük, nézzük ködarca a századok távolából és csodáló hódolattal, egyszerre föltetszik belőle és mögötte, teljes dicsőségében, a királyi Nap: az örök Ige, Krisztus!

Révész Imre.

Közelet

Válasz.

Keresztesi Károly lelkészársam a „Debreczeni Protestáns Lap“ 29—30. számából olvashatóan nagyon zokon vette, hogy a hevesnagykunságiak állásfoglalását a lelkészeknek a gyülekezettől való anyagi függetlenítése kérdésében megfoghatatlannak minősítettem. Cikkét ír, illetve egyháza új adókulcsát közli, ami rendjén volna. De cikke elején jóformán úgy állít engem maga s mások elé, mint Petőfi juhászát, akinek földig ért a lába s neki van keseredve kegyetlenül, akin az Úr búsulásai általmentenek s elébb-utóbb nem telhetik ki tőle más, mint ama botbéli ultima ratió.

Hogy mintegy juhászreminiscenciákat fűz személyemhez, se baj. Csakugyan pásztorféle ember vagyok. S csakugyan földig ér a lábam, mert nem szeretek fellegekben járni.

Hogy bús magyarnak képzeld, az sem baj. „Bűnbánóan ismerem be, hogy az írás szavai szerint csakugyan „nagy búsulásban vagyok“, hogy a mi édes magyar református Sionunkért, mely válság előtt áll letagathatatlanul. De hát nem tehetek, és nem is akarnék róla tenni, hogy én mondhatatlanul szeretem, miután rajongó szeretetemben nőttem a szülei háznál s nevedtem a Dr. Balogh Ferencek, Dr. Erdős Józsefek stb. lábainál. Mélységes igaz szeretet pedig nincsen féltés nélkül.

Szóval: még mindez nem baj. Az már azonban baj, ha mint kijelentéseiből látszik, a dolgot, a nyáj dolgát pásztoember létére oly könnyedén

veszi, sőt végig se gondolja, azt vélvén, hogy az az anyagi függetlenítés csak azért kellene, hogy a papok ne egyenek panaszos kenyeret. Hát hiszen, ha a mai kor jó szelleme az állatok védelméről, kíméléséről is gondoskodik, talán az ember is érdemel kíméletet, bizonyos tekintetet pap volta ellenére is.

Nem csupán és nem főleg ezért kell az a függetlenítés. Sokkal, de sokkal fontosabb okokból és célokért. Ezekről K. K. kartársam hallgat s mindössze ajánlja: vágjunk minden bántalomhoz jó képet s mint a kéményseprő mesterségéhez illik, ne törődjünk a füsttel.

Mindezt bölcsen tudjuk mi is, cselekedjük is tisztos határig. Azonban ezzel az ügynek csak személyi része van úgy, ahogy elintézve. A fontosabb részt kedélyes felszemvevással lehetetlen megoldani. Nem lehet még kartársam büszkeségének tárgyával: a tiszaszentimrei új adókulecsal sem, melyhez hasonló jó, vagy még jobb, van még több más helyen is. Mert a magam fajta „bús“ magyarok előtt lebegő egyetemes nagy célt vicinális eszjárással, a ludak „kiki magának“ jelszavával, az ütött-kopott particularizmus éppen nem krisztusi, hanem nagyon is szükkeblű világnézetével és szük látkörével singnyire is egyáltalán lehetetlen megközelíteni. Pedig immár a 12-ik órában futvást futni kell feléje, mivel kimondhatatlanul eljő egyszer az idő, mikor rajtunk a legnagyobb gyógyhatású kedélyesség se tud segíteni már.

Ugyanazért, ha valaki elpusztíthatatlan humorának rózsaszínű szemüvegén keresztül nem képes, vagy nem kész meglátni ama nagy célt, próbáljon kissé neki keseredni. Hátha így látván lát és belát mindent. Belát legalább annyit, hogy Kain ugyan szólhatott így: „Avagy őrizője vagyok-e az én atyám fiának!“ de a keresztyén testvériség felszentelt zászlósai nem mondhatják: mi közöm másokhoz?!... 650 adófizető egyháztaggal operálhatok, 100-60-50 tagból álló gyülekezetek létküzdemeire mi gondom?!... mi gondom még arra is, hogy a többi pap az anyagiak miatt a test és lélek ezerszeres inségében vergődik?!... Mi barátságos megbeszélések során megállapítottunk egy pompás új adókulecsot, csalhatatlan kenet nálunk minden égő minden vérző sebre, ... hogy másutt még ilyen rendbe készült kulcs mellett is rogyásig nyomja népünket a teher, hát hiszen ez, sajnos, de papnak, lévitanak nem illik samaritánusi elérzékenyedés!...

Igen bizony, így evangéliumi alapon nem remélhetünk. Szívlelje meg ezt K. K. kartársam egyéb megszívlelnivalókkal együtt s mindjárt komolyabbá, fontosabbá, egyetemes jellegűvé válik előtte e nagy probléma, melyhez sokkal kiválóbb érdekek fűződnek, semminthogy azt bohémek életnézetével kezelni szabados és helyes volna.

Ezek után volna néhány megjegyzésem magára a mintául kínált adókulecsra is, de mivel ez mostani tárgyunkhoz nem tartozik, nem vesztegetek rá több szót, hanem zárom válaszomat annak kijelentésével, hogy amint a Krisztus evangéli-

umát, úgy a díjmentesen adományozott „elbúsult“, „elkeseredett“ díszjelzőket se szégyellem s az ilyen megtiszteltetés nyugtázása után is még mindig megfoghatatlannak találok Hevesnagykunság állásfoglalását, és pedig annál inkább, mivel van tudomásom róla, hogy ott se megy minden úgy, mint a karikacsapás.

Csaholc, 1922.

G. Szabó Mihály.

Irodalmi szemle

Krisztus születésének éve és a keresztyén időszámítás. Írta Dr. Székely István egyet. ny. r. tanár. Budapest, a Szent István-társulat kiadása 1922. 8°, 243 lap, ára 400 K. Kapható a „Méiusz“ könyvkereskedésben Debreczenben. E könyv tudós szerzője, a budapesti egyetem hittudományi karán professzor és évtizedek óta foglalkozik Krisztus születése évének megállapításával s a keresztyén-ség alapításának időviszonyaival és kortörténetével. Ez a tekintélyes mű eme kutatásainak és tanulmányainak leszűrt eredményeit tartalmazza széleskörű irodalmi utalásokkal. Szerző alapos indokolással a Krisztus születésének évet ab urbe condita 749-re, azaz a mi időszámításunkat megelőzőleg az 5. évre teszi. Az élvezetes stílusban megírt tudományos munkát ajánljuk Olvasóinknak, közelebről a szaköröknek megérdemelt figyelmébe, a nagytudományú szerzőnek az előszóban ígért újabb művét pedig szeretettel várjuk.

A Közlöny, ez a legrégebb ifjúsági, egyben református theologiai folyóirat Peleskey Sándor kollégiumi szénior gyakorlati szerkesztésében most kezdte meg 53. évfolyamát és híven sugározza a jövő lelkesi nemzedék elszánó készségét a jövő építésére. Előfizetési díja egy évre 150 K, amit a debreczeni kollégiumi széniori hivatalba kell küldeni.

Közönséges vasárnapi imádságok egyházi használatra. Írta Czeglédy Sándor református esperes, Pápa. Nyomatott a főiskolai könyvnyomdában 1922. 240 lap, 8°. Ára kötve 800 K. Kapható a „Méiusz“ könyvke kereskedésben Debreczenben. Minden tekintetben kiváló jó könyv, amely nemcsak gazdag lelki tartalmával, hanem gyakorlati használhatósága folytán is nagy elterjedésnek fog örvendeni. Van ugyanis e vaskos kötetben 50, vasárnap délelőtt egyházi beszéd előtti és ugyanannyi egyházi beszéd utáni imádság; harminc imádság vasárnap délután egyházi beszéd előtt és húsz imádság egyházi beszéd után; betegekért 9 imádság és a bibliából vett 12 áldás. Amikor ennek a könyvnek értékét ismételten hangoztatjuk, s azt lelkipásztor testvéreinknek őszintén ajánljuk, nem szeretnénk akadékoskodóknak látszani annak megemlékezésével és kérésével, hogy mindazok az íróink, akik az úri imádságot műveikben közlik, összhang okáért és egyéb más okból is, használják azt a szöveget, amelyik a revideált Károlyi bibliában olvasható.